

VÅRBLAD 2007 FRÅN DIALEKT-, ORTNAMNS- OCH FOLKMINNESARKIVET
I UMEÅ (DAUM)

DAUM-KATTA

"Hänna köm ägge bårte katta!" Uttrycket finns belagt på många håll i Västerbotten och Norrbotten och betyder ordagrant 'nu kommer ägget ur kattan'. Innebörden är ungefärligen – med ett annat uttryck som knyter an till djurvärlden: 'detta är pudelns kärna'.

HÄNT SEDAN SIST – SAMARBETEN UNDER ÅRET

- Ryska snuvan. DAUM bidrar till uppbyggnaden av kunskap omkring historiska pandemier genom att studera språkliga och folkminnesrelaterade aspekter på influensor. Folkliga beteckningar för influensa samt attityder till sjukdomen studeras, med fokus på ryska snuvan (1889-92). Se Asbjørg Westums artikel på sid. 7.
- SAMDIA, ett forskningssamarbete kring samiska dialekter mellan DAUM, Institutionen för filosofi och lingvistik samt Institutionen för arkeologi och samiska studier, Umeå universitet. Projektets syfte är att samla in och bevara samiska dialekter, samt bedriva fonologisk och morfologisk forskning på det insamlade materialet.
- ABM-projektet Informations-Öar. Västerbottens museum, Länsbiblioteket i Västerbotten och DAUM upprättar kultur- och lokalhistoriska informations-öar på kommunbiblioteken i Västerbottens län. Öar finns nu i Åsele, Vilhelmina, Robertsfors, Sorsele, Vindeln och Lycksele.
- ABM-rådet i Västerbotten består av representanter från DAUM, Västerbottens museum, Västerbottens Länsbibliotek samt Forskningsarkivet vid Umeå universitet.
- Planering pågår inför anställning av en Tornedalsfinsk arkivarie för dokumentation av meänkieli och tornedalsfinska kulturyttringar. Dialog för bl.a. med Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornion-laaksolaiset (STR-T), se sid. 4.
- *En lappmarksbygd på väg mot framtiden*. Lokalhistoriskt projekt omkring utgivning av samtliga tidningsurklipp i Västerbottens-Kuriren rörande Vilhelmina socken 1900-1925. Resulterade i två band om 450 sidor per band. Arbetet drevs som ett samarbetsprojekt mellan DAUM och Vilhelmina kommun. Arbetet fortsätter under 2007 med det slutliga målet att täcka tiden fram t.o.m. 1950.
- Samarbetsprojektet Årets högtider, gemensamt för folkminnesavdelningarna inom Institutet för språk och folkminnen samt Folklivsarkivet i Lund, Nordiska museet m.fl. Boken *Nu gör vi jul igen* publicerades i december.
- Fortsatt medverkan i Västerbottens museums fasta Umeå-utställning ForUm. DAUM medverkade under hösten i föreläsningsserien *Arkiven berättar*.
- Samverkan inom Arkivnätverket med andra arkivinstitutioner i Umeå.
- Medverkan i Musikmuseets utställning *Vems röst? Vilken musik? Kön – musik – makt*.
- Medverkan i Västerbottens museums samiska referensgrupp, där också företrädare för sameföreningar och samebyar i Västerbotten ingår.
- Medverkan i Västerbottens museums samiska arbetsgrupp, Lienkie, vars syfte är att planera aktiviteter och arrangemang omkring den samiska kulturen.
- Medverkan i SAMDOK, de svenska kulturhistoriska museernas sammanslutning för samtidsinriktad insamling, dokumentation och forskning.
- Samarbete med Pengsjö same- och nybyggarmuseum om museets arkiv.
- Forskningsnätverk inom musiketnologi och populärmusikstudier. Høgskolen i Nesna, Norge, NTNU i Trondheim, DAUM, Umeå universitet, Universitetet i Tampere, Finland.
- Kulturelle prosesser i samiske miljø på Helgeland og i Västerbotten ca. 1800-2000. Høgskolen i Nesna, Norge.
- Sørsamisk musikkultur – aktuell uttrycksform eller historisk levning?, ett delprojekt inom ovanstående huvudprojekt. Høgskolen i Nesna, Norge.
- Samverkan med Gruppen för svensk jazzhistoria och Svenskt Visarkiv.
- Samverkan inom ett nationellt nätverk för folkmusikarkiv och forskning. Återkommande konferenser, 2006 i Nyköping.

DAUM-KATTA är ett oregelbundet utkommande organ för Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå. DAUM ingår i den statliga myndigheten Institutet för språk och folkminnen.

Redaktör och ansvarig utgivare: arkivchef Ola Wennstedt

Omslagsbild: Man vid knipholk. Ur Edvin Brännströms samlingar.

DAUM-KATTA finns också på Internet: www.sofi.se

INNEHÅLL

HÄNT SEDAN SIST – SAMARBETEN UNDER ÅRET	SID. 2
REDAKTÖREN HAR ORDET	SID. 3
INSTITUTET FÖR SPRÅK OCH FOLKMINNEN	SID. 4
TORNEDALSFINSK ARKIVARIE	SID. 4
MER OM DALRUNOR I MINNESOTA	SID. 5
NY BOK: EDVIN BRÄNNSTRÖMS ÄLDRE JAKT- OCH FÅNGSTMETODER	SID. 6
RYSKA SNUVAN	SID. 7
SLATTA FRA WÄSTERBOTTN I NYTRYCK	SID. 9
JÄTTEN EDMAN	SID. 10
RAMSOR OCH KLAPPLEKAR	SID. 11
GÅRDFARIHANDLARE FRÅN ÄLVDALEN	SID. 13
SAMISK VERKSAMHET UNDER 2006	SID. 14
ARKIVENS DAG 2006/NOTISER	SID. 16
SAMISKA KVINNOR I SAMLINGARNA	SID. 17
NOTISER	SID. 18
VILHELMINA. EN LAPPMARKSBYGD PÅ VÄG MOT FRAMTIDEN	SID. 19
ISRAEL RUONGS RULLBAND	SID. 19
ETTOR OCH NOLLOR	SID. 21

Redaktören har ordet

Ett år har gått sedan DAUM firade 50-årsjubileum, med ett symposium på Församlingsgården, tvärs över Obbolavägen från DAUM räknat. Ett sjuttioal åhörare hade samlats för att ta del av föredrag och av samvaron. Från DAUM:s sida är vi mycket glada över både innehåll och uppslutning, och ber att få framföra våra varmaste tack både till föredragshållare och besökare!

Myndigheten Språk- och folkminnesinstitutet finns inte längre! Istället har en ny myndighet bildats, *Institutet för språk och folkminnen*, som är "en central myndighet på språkets område". Mer om den nya myndigheten och dess utbyggda verksamhet på nästa sida.

Personellt

Under 2006 har vi varit så många på DAUM, som vi aldrig varit förut. Hela 15 personer, en härlig blandning av ordinarie anställda, plus-jobbare, access-anställda och praktikanter, har tillsammans arbetat med vårt uppdrag – och mycket har blivit gjort!

FD **Asbjørg Westum** arbetar inom forskningsprojektet Ryska snuvan, **Marica Blind**, **Daniel Fredriksson** och **Susanne Odell** ägnar sig åt digitalisering av skriftligt och ljudande material och **Patrik Larsson** sköter vår datorutrustning. **Kicki Djärv** upprättar och kompletterar inspelningsprotokoll, **Mikaela Nyström** och **Erika Åström** skannar textmaterial och slutligen, har vi haft glädjen att få ta del av **Thomas Sandströms** omfattande kunskaper i ljudteknik och hantering av ljud, både analogt och digitalt.

En presentation av de ordinarie anställda kan också vara på sin plats. Arkivchef **Ola Wennstedt** organiserar och administrerar tillsammans med förste byråsekreterare **Angelica Lindgren**. Förste forskningsarkivarie **Claes Börje Hagervall** ansvarar för samlingarna och för disciplinen *namn*. Forskningsarkivarie med samisk inriktning är **Susanne Idivuoma** och forskningsarkivarie med fokus på musik är **Staffan Lundmark**. Assistent **Susanna Melin** är vårt ankare när det gäller organisation och genomförande av digitalisering av fonogram.

Institutet för språk och folkminnen

På underlag av den statliga utredningen *Mål i mun* om språkens situation i Sverige, och förslagen i den därpå följande propositionen *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik* har regeringen beslutat att bredda uppdraget för Språk- och folkminnesinstitutet, den myndighet som DAUM ingår i. Sedan den 1 juli 2006 ingår därför Svenska språknämnden, Sverigefinska språknämnden och Klarspråksgruppen vid regeringskansliet i den nya myndigheten. I samband med organisationsförändringen bytte myndigheten också namn till *Institutet för språk och folkminnen*.

Breddningen av verksamhetsinriktning framgår av §1–2 i regeringens instruktion för myndigheten, SFS 2006:888:

Förordning med instruktion för Institutet för språk och folkminnen

”1§ Institutet för språk och folkminnen är central myndighet på språkets område. Myndigheten har till uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och språkligt burna kulturarv i Sverige.

Myndigheten skall bedriva forskning samt delta i internationellt samarbete inom sitt verksamhetsområde.

2§ Myndigheten skall särskilt

1. samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta och sprida material om det svenska språket, de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli, romani chib och jiddisch, det svenska teckenspråket samt dialekter, folkminnen, folkmusik och namn i Sverige,
2. samla kunskap om och följa användningen av samtliga språk i Sverige,
3. ge råd och upplysningar i språkfrågor,
4. yttra sig i ärenden om fastställande av ortnamn och granska förslag till namn på allmänna kartor,
5. yttra sig i frågor om personnamn,
6. yttra sig i ärenden av språkpolitisk betydelse,
7. verka för att den offentliga förvaltningen använder svenska som huvudspråk och använder de nationella minoritetsspråken enligt gällande lagar och förordningar,

8. verka för att den offentliga förvaltningen använder ett vårdat, enkelt och begripligt språk,
9. följa och utvärdera klarspråksarbetet inom den offentliga förvaltningen,
10. främja språkteknologisk och terminologisk utveckling, och
11. verka för att den nordiska språkgemenskapen stärks.”

Genom utökningen av uppdraget breddas myndighetens verksamhet från att huvudsakligen ha verkat utifrån ett deskriptivt dokumentativt perspektiv till att få en mer preskriptiv nuspråklig social inriktning. Förändringen gäller huvudsakligen på central nivå i myndigheten – på regional nivå kommer arbetet i stor utsträckning att fortsätta som tidigare men med den positiva förändringen att DAUM kan anställa en språkvårdare/arkivarie för meänkieli och de tornedalsfinska samlingarna.

Tornedalsfinsk arkivarie, eller arkivarie med fokus på meänkieli och det tornedalsfinska kulturområdet

I instruktionen, omnämnd här ovan, konstaterar regeringen alltså att myndigheten ska uppmärksamma de officiella nationella minoritetsspråken – finska, meänkieli, romani chib och jiddisch samt det svenska teckenspråket. Uppdraget att handlägga frågor rörande finska, romani chib, jiddisch och teckenspråket handläggs i den nya myndigheten av Institutets avdelning i Stockholm, Språkvårdsavdelningen/Språkrådet, medan handläggning av frågor rörande meänkieli sker vid DAUM. En person kommer under första halvan av 2007 att anställas på heltid vid DAUM för att arbeta med de tornedalsfinska samlingarna i arkivet och för att bevaka och handlägga frågor rörande det tornedalsfinska kulturområdet och språket meänkieli.

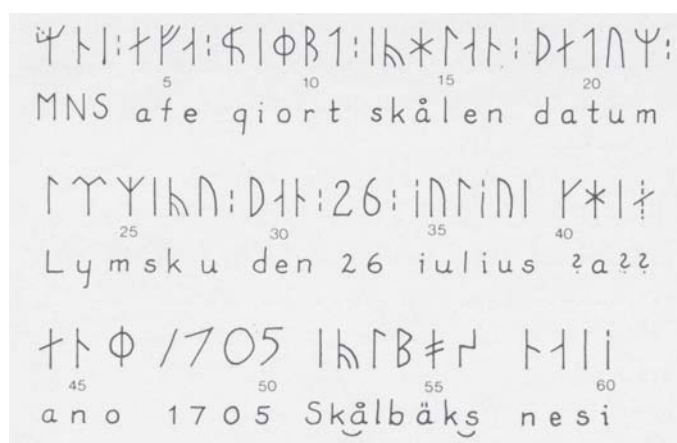
Mer om dalrunor i Minnesota

När jag letade efter en annan uppgift i Svenska landsmål kom jag på en intressant artikel av dalmålskännaren Stig Björklund. Artikeln finns i nämnda tidskrift årgång 1980 sidorna 107–142 och har titeln ”Dalrunor och bomärke på en träskål från 1705, återfunnen i Minnesota”.

Det var under en resa i Minnesota 1971 som han första gången fick se den lilla träskålen från Övre Dalarna med inskrift av dalrunor. Skålen var daterad den 26 juli 1705, och härstammade uppenbart från Älvdalens socken, skriver han.

Han hade träffat den 81-årige försäkringsmannen Victor Larson från Älvdalen i den lilla orten Cambridge i Minnesota. Larsson ägde då skålen. Den hade följt med familjen, när den 1893 emigrerade till Amerika. Larson var då fyraårig. Larson hade emellertid sålt den när Björklund kom till honom nästa gång. Med hjälp av diverse fonder lyckades Björklund förvärva skålen för Nordiska museets räkning från den nye ägaren, som tydligen visste att ta betalt.

Jag skall inte här återge vad Björklund skriver om runorna i detalj. Den intresserade hänvisas till artikeln i Svenska landsmål. Jag återger vad som står om inskriften och hur den skall läsas (anfört arbete s.110).

Vidare återger jag Björklunds framställning av runalfabetet på samma sida.

Bröderna Carl Emil och Edward Larssons runor (återgivna i DAUM-Katta 2003 s. 9 och 10 och på omslaget till samma tidskrift årgång 11, nr 1, 2005)

ser annorlunda ut. Vi skall komma ihåg att det har gått en lång tid mellan 1705 och 1883. Runorna har hunnit förändras på den tiden. Intressant är t.ex. att runalfabetet från 1705 har helt andra tecken för *å* och *ä* än bröderna Larsson har långt senare. Men det är fråga om en lång utveckling som jag inte skall gå in på här.

Jag skall istället övergå till att i korthet söka återge en intressant utvikning hos Björklund som kan belysa ett ord på Kensingtonstenen.

Med utgångspunkt i ortnamnen och ett bomärke på skålen från 1705 söker han visa var skålen inristades och av vem. Det nutida *Lymskan* avser en myrjärnblästa, som låg lite avsides.

Skålbäcks nesi är numera okänt i traditionen men bör ha varit namnet på *Per-Hansbäck*. Det skulle ha betytt 'bäcken vid skålen'. Jag återger ordagrant vad Björklund skriver om *Per-Hansbäck*:

”I den brukade man fånga stora fina *orader*, dvs. bäcköringar. Under detta fiske långt från hembyn kunde man tillfälligt bo i ett litet timrat treväggshus med pulpettak, en kölbod eller en s.k. *skåle*, vanligen utan väggar. Denna byggnad stod ännu i mannaminne kvar...”

Känns situationen igen? Jag tänker på Kensingtonstenens inskrift. Där står det:

”Vi hade läger ved 2 skelar en dags rise norr fro deno sten. Vi var ok fiske”.

Den som skrev runorna på stenen var förtrogen med detta slags fiske. Stenen anger alltså att de precis som Björklund berättar var och fiskade en bit bort och förmodligen övernattade i ett slags primitiva fiskebodas.

I DAUM-katta nr 1 2005, s. 4–12 har jag en utredning om formen *skelar*, som uppriktigt sagt beredde mig en hel del bekymmer. Det ord *skåle* som jag har läst in i formen är nämligen neutrum och har inte pluraländelsen *-ar*, utom möjligtvis i Leksandstrakten.

Inte heller stämmer väl betydelsen så bra som man skulle önska. Det gör däremot betydelsen hos *skåle*. Det var ju just i en *skåle* som folket låg under fiske långt från hembyn. Till yttermera visso är *skåle* maskulinum och har i regel pluralisändelsen

-ar i daladialekterna (se *Ordbok över folkmålen i Övre Dalarna*, häfte 32, s.2273 f. och Levander, *Dalmålet II* s. 119 f. och 174).

Kan det då tänkas att det står *skålar* på Kensingtonstenen? Nej, mot detta talar runan 𐀓 som enligt bröderna Larssons paper skall läsas *el*.

Men nu är saken kanske mera komplicerad. I en uppsats i *Svenska landsmål* 1974 behandlar Stig Björklund "Runskålen 1596 från Åsen i Älvdalen" och några andra skålar med runor på. På en matskål från Blyberg i Älvdalen daterad 1608 skrivs *skle* avseende matskålen. Runan *k* har här det dubbla ljudvärdet *kå* och ordet skall läsas *skåle(n)* (Björklund 1974 s.40). Skulle det kunna vara på samma sätt på Kensingtonstenen, att runan *k* står för *kå* och runan 𐀓 står för enkelt

l? Jag vill betona att det inte är särskilt troligt, men man kanske ändå inte skall dra för stora slutsatser av utbredningen av ordet *skåle*.

Vare därmed hur som helst! Jag tycker under alla omständigheter att Björklunds utredning om *skålen* i Skålenäset belyser hur dalmasar – om de nu var dalmasar som ristade Kensingtonstenen – tänkte sig att några medeltida nordbor drog på fiske långt från platsen där stenen restes och låg i fiskekoja av *skåle*-typ.

Den intresserade uppmanas att läsa uppsatsen i *Svenska landsmål*. Den är ju en tidskrift som finns (bör finnas) på alla vetenskapliga bibliotek med självaktning.

Tryggve Sköld

Ny bok från DAUM!

Edvin Brännströms Äldre jakt- och fångstmetoder i en Norrbottenssocken

150 kr

Den Luleåfödde Norrlandsforskaren fil.lic. Edvin Brännström (1902–1979) efterlämnade en stor samling dokument som välvilligt donerats till DAUM i mitten av 1980-talet av hans efterlevande (DAUM 3556–3607). I den Brännströmska samlingen visade sig finnas flera från språkvetenskaplig och etnologisk synpunkt intressanta men opublicerade manuskript, vilka förtjänar

att få en större läsekrets. Att skaffa medel till tryckning är dock alltid ett litet problem. Kungl. Gustav Adolfs Akademien och vår myndighet Institutet för språk och folkminnen har emellertid anslagit medel till tryckningen av ett av arbetena, nämligen *Äldre jakt- och fångstmetoder i en Norrbottenssocken*.

Boken utges i Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folk-minnesarkivet i Umeå, Serie C. Folkminnen och folkliv, nr. 11. Texten är en instruktiv beskrivning med illustrationer av hur jakten och fångsten gick till i de nordliga landamärena i början av förra seklet. Priset är 150 kr. inkl. moms.

Om man vill läsa mer om DAUMs Brännströmsamling hänvisas till en artikel av undertecknad i Oknytt 1981:3–4, s. 23–25.

Claes Börje Hagervall

Profilbild av Edvin Brännström under studietiden. Fotograf okänd.

Ryska snuvan och andra influensor

Med mer eller mindre jämna mellanrum drar någon influensa in över landet, och varje vuxen person torde någon gång i sitt liv ha tillbringat några dagar i dess våld. År 1889 grasserade en influensa som kom att kallas *ryska snuvan*, och tidskriften *Helso-vänner* uttryckte sig på följande sätt om den:

Ah, listig såsom ryssen alltid varit, kom hon än på ett sätt än på ett annat; men såsom 'snufwa' kom hon sällan. Nej, det var icke såsom den hederliga svenska snufwan! Den kan väl också vara litet olika, både akut och kronisk, men nog håller den sig till näsan och dess närmaste grannar. Hvar man wet, huru det är, när det dryper ur vårt luftorgan, såsom ur en äkta svensk bränwins-panna, när ögonen rinner och rösten blir skroflig såsom hos en bränwinsbas. Detta är akut svensk snufwa.

Ryska snuvan kom till Sverige via Ryssland och skördade många dödsoffer över stora delar av världen, så även i

Sverige. Här var det befolkningen i Vaxholm som först fick stifta bekantskap med ryska snuvan i början av november 1889. Därifrån spred den sig snabbt till huvudstaden, varpå hela landet snart var drabbat. Sjukdomen spred sig snabbast längs de nya transportvägarna – ångbåtsrutterna och järnvägen. Det första fallet i vår del av landet rapporterades den 2 januari 1890 från Nordmaling, vilket faktiskt var en hel månad senare än det första rapporterade fallet i Örnsköldsvik.

Naturligtvis kände man till influensan och dess verkningar redan före utbrottet av ryska snuvan; den första någorlunda säkert belagda influensaepidemin härrör från 1580. Det speciella var snarare att det hade rått 30-40 års lugn på influensafrenten före

utbrottet 1889. En artikel i *Skelleftebladet* den 9 mars 1890 antyder också att sjukdomen inte känns riktigt bekant:

Influensan, som med en så oerhörd fart utbredd sig till såväl alla städer som en stor del landsförsamlingar inom vårt land, har äfwen gjort sitt inträde i vårt samhälle. Inom stadens område lider nemligen redan ett jemförelsevis stort antal af den egendomliga sjukdomen och äfwen i stadens omnejd äro rätt många angripna deraf. Wissierligen har sjukdomen här ännu icke

visat sig vara i någon högre grad elakartad, men att den icke tål att leka med, har nog mången redan fått erfara. Stor försiktighet under tillfrisknandet och äfwen en god tid derefter, är bland annat säkerligen af nöden.

Mycket allvarligare blev det 1918 då spanska sjukan drabbade världen. Man räknar med att ca 20 miljoner människor dog i denna fruktansvärda pandemi, och högst var dödligheten bland folk i åldern 20-40 år. Ingen

effektiv medicin fanns; penicillinet upptäcktes först 1928 och kunde inte framställas i någon användbar form förrän 1940. De drabbade var därför hänvisade till huskurer av olika slag. Det allra vanligaste botemedlet verkar ha varit konjak som varmt rekommenderades av både läkare och folkliga botare.

Vad har man kallat influensan?

En del influensor har fått särskilda beteckningar, och det gäller dem som har spridits över hela världen och alltså utvecklats till s.k. pandemier. Beteckningen anspelar då oftast på det ställe där influensan anses ha uppstått, som t.ex. *ryska snuvan*, som ansågs komma från Ryssland. Ett undantag från regeln är *spanska sjukan*, som inte alls uppstod i Spanien, utan kom

Projektet ”*Influensapandemiens påverkan på individ och samhälle – nödvändig erfarenhetsbakgrund för pandemiplanering* finansieras av Krisberedskapsmyndigheten, administreras av Centrum för befolkningsstudier vid Umeå universitet och leds av Fredrik Elgh som är specialist i klinisk virologi. Övriga medarbetare i projektet är Elisabeth Engberg (Demografiska databasen, Umeå universitet), Helena Palmgren (Institutionen för klinisk mikrobiologi, Umeå universitet), Svenn-Erik Mamelund (Økonomisk Institutt, Universitetet i Oslo) samt Asbjørg Westum från DAUM.

österifrån liksom alla andra influensor. Sjukdomsbeteckningen uppstod till följd av att det var Spanien som rapporterade det första fallet i Europa av den så fruktade sjukdomen. Detta hade i sin tur sin grund i att Spanien, som var neutralt under första världskriget, inte censurerade nyheterna och därmed inte försökte dölja att landet var drabbat av en mycket smittsam och mycket dödlig sjukdom, vilket de krigförande länderna gjorde.

Ordet *influenta* introducerades av den engelske läkaren John Huxham under en epidemi på 1730-talet och motsvarar latinets *influentia* 'inflytande'. Närmare bestämt handlar det om stjärnornas inflytande på oss jordvarelser. Tanken, som omfattades av den tidens vetenskapsmän, är att stjärnorna utsöndrar ett särskilt fluidum som påverkar oss på olika sätt och i olyckliga fall kan göra oss sjuka.

Trots att vi numera har övergivit den sjukdoms-syn som ligger bakom ordet *influenta*, så har ju ordet överlevt inte bara i allmänspråket, utan även som vetenskaplig beteckning. Men tidigare fanns en mängd andra beteckningar med samma betydelse. Såväl av läkare som av lekmän användes gärna den ursprungligen franska beteckningen *gripp*, *grippe* eller sammansättningen *grippesjukdomen*. Några andra vanliga beteckningar var *blixtkatarr*, *katarralfeber*, *fluss*, *flussfeber* eller bara *snuva*. Det finns också gott om exempel på att allmogen använde samma ord för influenza som för vanlig förkylning, t.ex. *krim(m)* som är rikligt belagt i norrländska dialekter. För just den epidemi som allmänt kallades *ryska snuvan* använde särskilt tidningarna ibland omskrivningen *den ryska obehagligheten*.

Iögonfallande är att varken de lärda eller de folkliga beteckningarna antyder att influensan skulle utgöra något värre hot än att den gav den drabbade en ganska obehaglig upplevelse. Det gör ju inte heller uttrycket *ryska snuvan*. Detta beror säkerligen på att influensan inte hade något rykte som dödlig farsot. De som dog i epidemierna före spanska sjukan-epidemierna var vanligen äldre eller mycket

unga, och eftersom dessa båda grupper var extremt känsliga i samhällen med hög dödlighet, medförde influensautbrotten inte mycket utöver den förväntade dödligheten.

Nytt forskningsprojekt om influensapandemier

Den numera förmodligen rätt okända sjukdomsbeteckningen *ryska snuvan* har på sistone fått nytt liv: den har blivit arbetsnamn för projektet

”Influensapandemiers påverkan på individ och samhälle – nödvändig erfarenhetsbakgrund för pandemi-planering”.

Under de senaste 120 åren har fyra influensautbrott drabbat så gott som hela världen. Förutom den omtalade ryska snuvan, härjade den säkerligen mer bekanta spanska sjukan mellan 1918 och 1920. Åren 1957–1958 gick influensan under beteckningen *asiaten* och tio år senare, 1968–1970, var det hongkong-influensan som drog fram.

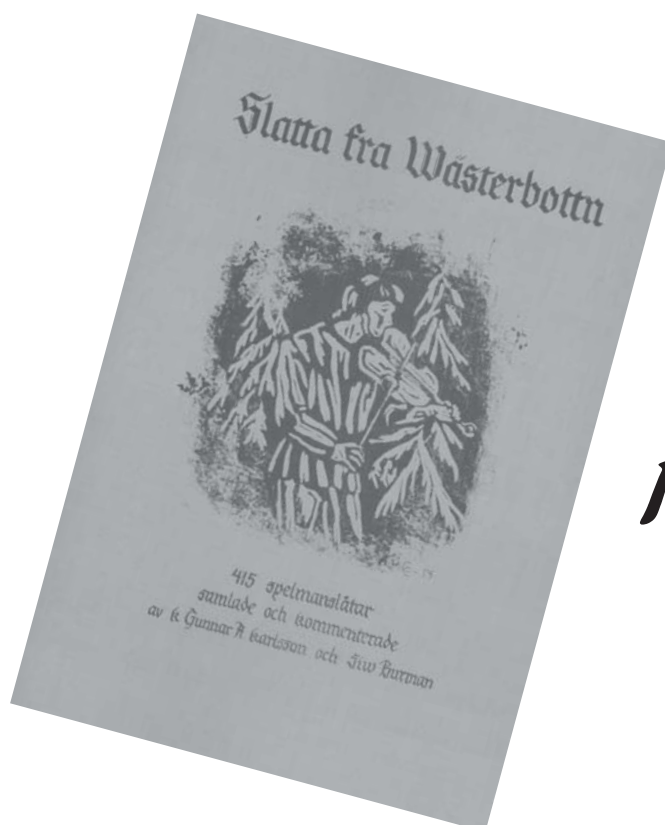
Projektets syfte är att studera dessa s.k. pandemier utifrån historiska, kulturella, medicinska, sociala, ekonomiska och demografiska aspekter. En viktig tanke är förstås att vi i vår tid ska utvinna lärdom ur det förgångna inför nya influensautbrott, t.ex. den nu så omtalade fågelinfluensan. För en sak kan vi vara säkra på: nya influensautbrott kommer.

Vad kan dialekt- och folkminnesarkivens material bidra med?

De svenska dialekt- och folkminnesarkiven rymmer ett digert material kring folkmedicin. Ur detta material kan vi utläsa hur människor före oss har tänkt och talat om epidemier och andra smittsamma sjukdomar. De berättelser som uppteckningar och inspelningar förmedlar visar hur människor har förhållit sig till epidemier och smitta samt vilken roll folkmedicinen spelade i en tid då provinsial-läkarna var få och det ofta var långt till doktorn.

Asbjørg Westum, forskare vid DAUM

Nytryck!!!!

SLATTA FRA VÄSTERBOTTN

415 SPELMANSLÅTAR

SAMLADE OCH KOMMENTERADE

AV K GUNNAR A KARLSSON OCH SIV BURMAN

2. UPPLAGAN

Slatta fra Västerbottn är en nytgåva av en melodisamling med traditionell västerbottnisk spelmansmusik. Till grund för utgåvan ligger ett omfattande insamlingsarbete av folkmusik som påbörjades 1973. Det inspelade materialet finns på Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM). Boken inleds med ett kapitel om spelmanstraditionen, om melodierna och uppteckningsförfarandet. Därefter följer ett avsnitt där 415 låtar nedtecknats till noter. Sist finns en avdelning med kommentarer till låtarna och presentationer av de intervjuade spelmännen.

359 sidor, spiralbunden.

c:a pris 210 kronor

Beställning skickas till
DAUM, Länsmansvägen 5,
904 20 UMEÅ,
tel 090-13 58 15,
fax 090-13 58 20
daum@sofi.se

Jätten Edman

Som nybliven digitaliserare på DAUM fick jag genast börja gotta mig i de olika projekt som låg på högar och bara väntade på att få existera i digital form. Ett sådant var Edward Larssons koffert. Trogna läsare av Kattan känner igen namnet från artiklarna om Kensingtonstenen – det var alltså Edward och hans bror Carl Emil som hade skrivit ner det där mystiska runalfabetet i slutet på 1800-talet.

Men Larsson var naturligtvis mer än runmakare. Han var även spelman, järnvägsentusiast, dagbokskrivare, fackman och inte minst skräddare. Minnen från ett helt liv finns samlat i den stora kofferten med notböcker, politiska tal, tidningsartiklar, fotografier och allsköns godsaker. Koffertens innehåll kan ge upphov till frågor och ibland berätta historier i all enkelhet, även om det inte alltid är så spännande berättelser som den om Kensingtonstenen.

En sådan episod handlar om jätten Edman. Jag skannade in en låda med fotografier då ett porträtt fångade mitt intresse. En nästan överkligt storväxt herre iförd fina svarta kläder och hög hatt håller armen raklångt utsträckt, högt över huvudet på en annan man. En bit längre ner i högen fann jag en tidningsartikel som berättar om Karl Gustav Edman som tydligen var något av ett fenomen på den här tiden. En Internet-sökning avslöjar än mer om denne karaktär. Edman föddes 1881 i Burs på Gotland och var redan vid sjutton års ålder ovanligt storväxt. Då han dog, endast 31 år gammal, var han 246 cm lång och kom med i Guinness rekordbok där han fortfarande finns med som den elfte längsta människan som någonsin levt.

I lådan med fotografier dök snart upp ännu ett porträtt av denne man, ett typiskt familjeporträtt där han poserar med fru och barn. På baksidan av detta foto var en mängd siffror skrivna, bland dessa ”längd 242 cm”; ”vikt 220 kg” samt orden ”kavaj” och ”ända litet öppen” skrivna med blyerts. Var det kanske så att Edward Larsson sydde en kavaj åt Edman? Jag bestämde mig för att skicka e-post dels till Edmans barnbarns barn, vars e-postadress jag fann på nätet, och dels till Christina Svärding på ”Tillskärarakademien” (jo, det finns en sådan!). Släktingen blev förtjust över att få kopior på porträtten av sin farfars far, men kunde tyvärr inte bekräfta att någon skräddare Larsson sydde en kavaj åt Edman. Däremot kunde Christina Svärding in-

tyga att siffrorna handlar om verkliga, exakta kavajmått. Detta berättar naturligtvis intet om huruvida Larsson verkligen sydde den där kavajen, men han måste i alla fall ha tagit jättens mått för ändamålet. Jag lät med detta saken bero. Flera månader senare tog jag mig an att skanna Larssons väderdagböcker, åren 1929–1947. Här stötte jag återigen på den vid denna tidpunkt avlidne jättens namn, på flera ställen klottrat i kanten av bladen. Var detta den åldrade Edward Larssons sätt att uppmärksamma jättens minne?

Jätten Edman ur Larssons koffert. Fotograf okänd.

Den här episoden ställer naturligtvis många fler frågor än vad den ger svar. Vad hade de för relation, jätten och skräddaren? Hur såg den eventuella kavajen ut och var finns den nu? Trots all ovisshet är det ändå detta som gör det här jobbet så roligt. Vi sitter här med den senaste digitala tekniken och delges genom den glimtar av människors relationer, fantasier och förhoppningar. Vi sitter här för att även kommande generationer ska ha chansen att upptäcka dessa outtalade historier. Vi skannar inte bara foton och dokument – vi digitaliserar drömmar.

Daniel Fredriksson

Ramsor och klapplekar i DAUM:s samlingar

Bulleri, bulleri, bock, hur många horn står opp? De flesta har någon gång kunnat en eller flera ramsor eller klapplekar. Allt från räknerramsor för att utse den person som ska räkna i kurragömma till kluriga tävlingar eller mer sånglika ramsor – klapplekar – med rytmiskt klappande till. Några av dessa ramsor finner man i DAUM:s samlingar, och där dyker även lite äldre sorters ramsor upp, exempelvis friarramsorna.

Nattfrierier, eller "att ligga på tro och lov"

När dottern i huset ansågs vara giftasvuxen, dvs. i tjugooårsåldern, kunde modern, i den mån det var möjligt, ordna fram ett eget rum till dottern. Detta för att dottern skulle kunna ta emot nattligt besök från någon av traktens unga män. Om detta har bl.a. Ragnar Jirlow skrivit 1921, i en skildring av nattfrierier i Skellefteådalen¹. Besöken gick till på följande sätt: ynglingarna i byn följdes åt, ibland två och två, ibland "i flock" genom byn, varvid den ene efter den andre stannade vid någon gård. Väl framme vid huset där flickan bodde närmade man sig försiktigt gården för att höra efter om där redan fanns någon yngling. Sedan gav man sig till känna, ofta genom att knacka på fönstret till flickans rum. När ynglingen sedan trodde sig fått flickans uppmärksamhet började han "frejarvisan" eller friar-ramsor, som kunde variera åtskilligt mellan byarna. Hade man tur blev man insläppt till flickan där man sedan tillbringade natten.

Nattfrierierna hade en oskyldig karaktär, man låg alltså "på tro och lov", och det fanns många regler om vad som var tillåtet och inte. Endast skorna och ytterkläderna fick tas av innan man kröp ner i fårullsfällen tillsammans, och flickan bar enligt Jirlow "komisängtröjan" (en vit långärmd tröja) samt underkjol och strumpor.

I "Svenska Allmogens lif"² från 1912 skriver även Tobias Norlind om seden med nattliga besök, som enligt honom var vanlig i alla samhällsklasser i Skandinavien (men även Tyskland) och hade som störst spridning hos allmogen i Sverige under 1600- och 1700-talen. Under 1800-talet dog den allt mer ut i mellersta Sverige, men i de flesta norrländska landskap levde den kvar. Norlind citerar Ellen Vleugels som i likhet med Ragnar Jirlow också beskriver

bruket i Skellefteådalen: "Djærft, oblygt skulle det anses, om en »pojck» eller »flick» under veckans lopp talades vid på ljusan dag, men lördagsnatten är enligt gammal sed deras. Ju flera påhälsare en flicka då får, ju högre står hon i kurs. Missmodig höres en gumma undra, hur det var fatt med deras döttrar, som inga lördagsfriare fingo. En annan flicka trampade själf upp en stig i snön utan-för sitt fönster för att upprätthålla sitt genom pojk-arnas uteblifvande sjunkna anseende. Hända kan det också mången gosse, att, hur tålmodigt han än i timtal smyger omkring flickans hem och klappar än på rutan, än på fönsterkarmen, han ändå ej blir insläppt. Nej, stackare, den rätte är ju redan där! [...] I årtal kan på detta sätt trofast ömhet mötas efter arbetsveckans tunga id".

Johan Hellgren, född 1896 i Ljusvattnet, berättar hur pojkarna först väntade tills flickorna gått och lagt sig. Sedan gick fram till fönstret och sa: "Goaf-ton, goafterin härinne, snälla, sjantila fruntimmer, ska ni vara av den sköna godheten, rammel dell å skrammel dell å öppen opp a dörn i kwell eller va? [...] Dra på de din jacka, skjut pa de sacka, ga tjvärt mot din vilja å snett pa din tilja å rammel dell å skrammel dell å öppen opp a dörn". Och tyckte flickan om den som kom gick hon och öppnade dörren och släppte in honom. Men det var inte alla som fick sällskap och om någon (ofrivilligt) blev utan kamrat kallades det att han eller hon "fick bränn tegle". (DAUM ACC3873)

Jonas Hedström, född 1860 i Umeå, berättar att pojkarna från Ön läste följande ramsa när de knackade på hos flickor på kvällarna: "Goaftan, stenter, Ö-gössa vara ut, klocka, pipa o stövlen, svart götta [laktrits] te vantn, skönn je stinten, he opp döra, Ö-gössa kömma. Ö-gössa kömma – då ho dem opp döra gennest". (DAUM ACC539). Man kunde alltså ha med något gott, till exempel lakrits, att bjuda på när man blev insläppt (därav "svart götta te vantn").

Rim, ramsor och lekar

Användningen av ramsor och rim är utbredd, och sedan nattfrierierna försvunnit kan man nog säga att de huvudsakligen används för eller av barn. Antingen handlar det om de ramsor och rim som barnen lär

varandra på skolgården, små övningar i förskolan för att lära sig saker, eller de ramsor som vuxna ibland använder för att roa små barn:

Så rider fröken, så rider fröken (barnet sitter i på den vuxne. Ett knä höjs i taget, skritt.)

Så rider herreman, så rider herreman (studsas lätt på båda knäna, trav)

Å sist kommer bonden skumpande! (Skumpa orytmskt med knäna så barnet hoppar omkring).

Jan-Erik Norberg i Nordansjö, Norrfors berättar om en räkneramsa han och hans kompisar lekte när de var små. Den hette ”Kappräken dell tjuge” och gick till på följande sätt: Två deltagare, säger varannan gång valfritt ett eller två räkneord, och den som får möjligheten att säga ”20” vinner. Det var lite knepigt när man var riktigt liten, berättar Jan-Erik, men så småningom lärde man sig att om man fick säga 17 så vann man vad än den andra personen sa... och undan för undan kom man på de övriga ”måste-” siffrorna för att vinna!

Våren 2004 besökte DAUM klass tre på Stöcke skola, som framförde olika klapplekar och ramsor. Ramsorna är muntligt traderade, barnen har lärt sig dem av klasskompisar, äldre syskon och ibland någon förälder. I regel används de på skolgården eller, som nämntes i början, för att utse en person som ska räkna i kurragömma eller ”va” i kull.

Nicklas Lundström läser i en upptagning ramsan ”En gul bil” som går till på följande sätt: man ställer sig i en ring och en person börjar läsa ramsan och pekar då för varje ord på de andra personerna (inklusive sig själv) i ringen: ”*En gul bil för till ett land, vilket land för den till?*” Personen som

”räknaren” pekar på säger ett land, exempelvis ”Sverige”. ”Räknaren” bokstaverar då ordet och den som han eller hon pekar på samtidigt som man kommer till sista bokstaven, i det här fallet ”e”, går ur ringen och slipper därmed vara den som ska räkna i kurragömma eller kanske jaga i kull. Den som sist står kvar i ringen ”är” och leken kan börja.

Frågelista

Genom att skicka in dina ramsor till DAUM kan du hjälpa arkivet att bygga ut samlingarna. Vi har nu en frågelista om ramsor och klapplekar som vi gärna skickar till nya informanter och vi är tacksamma över alla bidrag, vare sig du tecknar ned en ramsa eller flera sidor om ramsor och klapplekar!

Hör av dig till arkivet så skickar vi frågelistan, utifrån den ber vi dig skriva om dina minnen, tankar och erfarenheter kring ramsor och klapplekar. T.ex.: Vilka ramsor och klapplekar kan du? Minns du hur klapplekarna gick till? Skriv gärna ned ramsorna även om du bara kommer ihåg början på en ramsa eller en bit av en vers! Den som svarar behöver inte själv ha läst ramsorna eller lekt klapplekarna. Se frågorna som ett stöd för minnet, och skriv gärna fritt om du föredrar det! Skicka i så fall dina ramsor till: DAUM, Länsmansvägen 5, 904 20, Umeå.

Noter

¹ Jirlow, Ragnar. Nattfrierier i Skellefteådalen” i Etnologiska studier tillägnade Nils Edvard Hammarstedt. Stockholm 1921. s. 232-236. Marklund nr 1953 (DAUM ACC7280)

² Norlind, Tobias. Svenska Allmogens Lif I. Folksed, folketro och folkdiktning. Stockholm 1912 s. 586. (DAUM ACC6763)

Forskningsarkivarie Susanne Odell

Gårdfarihandlare från Älvdalen

I förra numret av DAUM-katta gjordes en första presentation av ”Kettis-arkivet”, ett spännande material som nu finns till arkivets förfogande. Karl Erik Hagström i Älvdalen har sett det som angeläget att detta släktarkiv kan komma till nytta för forskning ur olika aspekter. Materialet består av tusentals sidor där man genom brev, kassaböcker, fraktsedlar m.m. kan följa gårdfarihandlare från Älvdalen under deras på många sätt riskfyllda tillvaro. Samlingens innehåll kretsar i huvudsak kring handlaren Kettis Per Larsson och hans familj.

Handelsresorna gjordes över vidsträckta områden i Norrland och ger unika inblickar i 1800-talets handelssystem och de förhållanden som vandringsmännen hade att förhålla sig till.

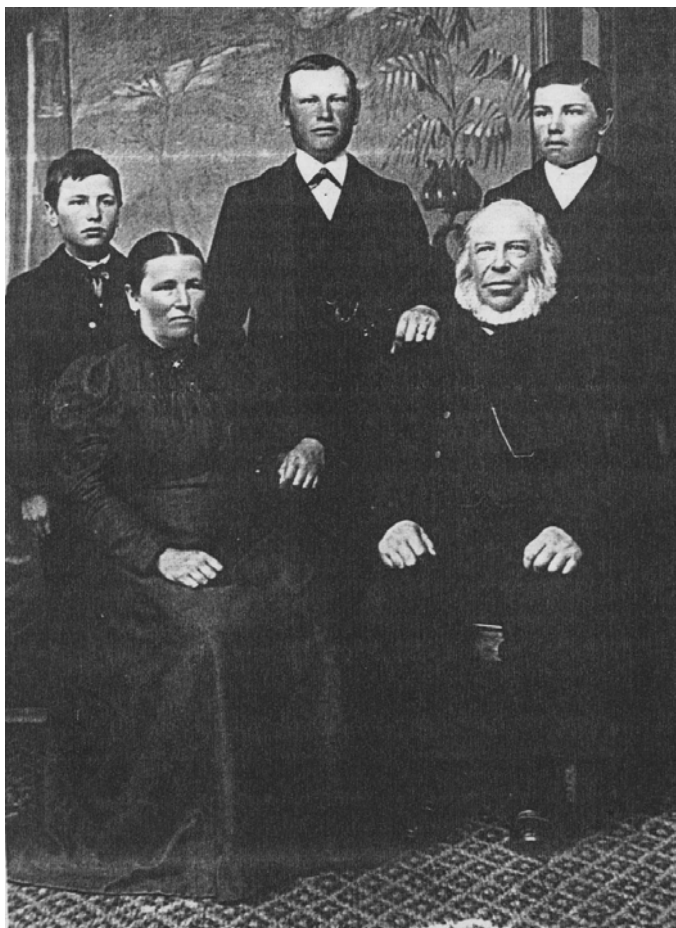
Skanning av materialet pågår och med hjälp av en databas kommer man att kunna orientera sig i samlingen.

Brevskrivandet var flitigt och familjen därhemma hölls hela tiden informerad om händelsernas utveckling, som här i ett brev skrivet i Örträsk, 29/1 1887:

...fast affären Går högst dåligt men jag kan ingen råd då jag Gör det besta jag kan jag har nu jort mig en tur Sädan jag sist skref från Lycksele Geddräsk bysträsk Granhön Skurträsk och hit, men nu vänder jag mig oppöfver igen och Knogar här Oppi fjellbyar tils det blir Marknaden igen i Lycksele

det är mycket Småt om pängar och mycket varor har jag ett ducktit Lass har jag med mig och nästan ett Lass har jag qvar i Lycksele ändå så vetha foglarne vart jag skall Göra hâf alla mina varor....

Staffan Lundmark

Detta kan enligt Karl Erik Hagström möjligen vara en familj i Lycksele. Känner någon igen personerna?

Kontakta Staffan Lundmark, DAUM.
090-13 65 63, 090-13 58 15
staffan.lundmark@sofi.se

Samisk verksamhet under 2006

En av de viktigaste verksamheterna under det gångna året gäller bevarandet av våra samlingar. Institutet för språk och folkminnen ansökte och beviljades bidrag för projektet ”Digitala källor för framtiden” från regeringens arbetsmarknadssatsning ”Access – bidrag till sysselsättningskapande åtgärder i syfte att vårda, bevara och tillgängliggöra föremål, arkivalier och samlingar inom hela kulturlivet”. Tack vare bidraget kunde vi anställa fyra personer under minst ett år, varav en för skanning och digitalisering av samiska samlingar. Projektet har varit mycket värdefullt för förbättringen av samlingarnas status. Två minst lika roliga och viktiga händelser under året är att DAUM dels har fått låna upp en stor samling samiska fonogram efter språkforskaren Israel Ruong, från Fonogramenheten vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala, dels att DAUM har fått förvärva nästan 600 samiska inspelningar av prof. em. och mångårig medarbetare på DAUM, Olavi Korhonen. Dessa samlingar utgör mycket värdefulla tillskott inom vår samiska verksamhet. Mer om samlingarna och accessprojekten finns beskrivet i andra artiklar i detta nummer av Kattan.

Jag ingår som DAUM:s representant i Lienkie, en arbetsgrupp för samiska frågor inom Västerbottens län, bildad av Västerbottens museum och Samernas Riksförbund för några år sedan. För läns museets räkning sitter Hillevi Wadensten, Jans Heinerud och Lars Holstein med i gruppen. Samernas Riksförbund (SSR) representeras av Ella-Carin Blind. Läns museet har också en samisk referensgrupp sedan många år tillbaka, där ett trettiotal representanter för länets samebyar och sameföreningar ingår, men även DAUM, SSR och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet. Referensgruppens årsmöte hölls den 4 mars på DAUM, då jag också passade på att berätta om de samiska samlingarna och att guida i arkivet. Deltagarna fick också dela med sig av vad som var på gång inom respektive institutioner och organisationer: Tärna sameförening hade t.ex. planerat att hålla kurser i skidstillverkning och skosömnad och Ammarnäns sameförenings medlemmar skulle resa till den samiska vinterfestivalen i ryska Lovozero. Från samebyarna uppmanade man alla att börja dokumentera den samiska traditionella kunskapen om flyttvägar och folkminnen, inte minst

med tanke på markprocesserna där rätten till renbete ifrågasattes. Västerbottens museums uppdragsantikvarie Jans Heinerud berättade om projektet ”Skogens kulturarv i renbeteslandet” där Skogsstyrelsen, Åjtte Fjäll- och samemuseum, läns museerna och samebyarna finns med. Jeanette Joelsson från Länsstyrelsens kulturmiljöenhet informerade om det nybildade och hittills enda samiska kulturreseptatet Atoklinten i Tärnafjällen.

Några yngre deltagare vid exkursion i Ammarnäns.
Foto Susanne Idivuoma.

Lienkie anordnade också i samband med lapphelgen i Ammarnäns den 18–20 juni en dokumentationskurs för referensgruppens medlemmar och övriga intresserade. Kursen lockade 24 deltagare och bestod av arkeologiska exkursioner med fältteknik samt intervjuteknik. Arkeologen Ewa Ljungdahl (från samiska kulturcentret Gaaltije i Östersund) berättade om ett arkeologiskt dokumentationsprojekt inom de sydligaste samebyarna, där samebyarnas medlemmar tillsammans med erfarna arkeologer hade dokumenterat samiska lämningar. Projektet var lyckat och hon uppmanade fler samebyar att starta liknande projekt. Vi besökte några kulturhistoriska platser kring Ammarnäns där Eva tillsammans med Jans visade hur en undersökning kunde gå till och vad man själv kunde göra, t.ex. att peka ut platser på kartan som läns museernas arkeologer kunde undersöka. Den andra dagens pass med intervjuteknik leddes av mig och Lars Holstein (antikvarie vid läns museet). Deltagarna fick bl.a.

prova på att göra en kort intervju och vi pratade om vilken utrustning man kunde använda.

Under Samiska veckan i mars i Umeå anordnade Lienkie ett seminarium i samband med Internationella kvinnodagen. Seminariet handlade om samiska kvinnors avtryck i samlingarna vid arkiv och museer och föredragen på detta tema hölls av Krister Stoor (Inst. f. arkeologi och samiska studier, Umeå universitet), Cuno Bernhardsson (Forskningsarkivet, Umeå universitet), Hillevi Wadensten (Västerbottens museum) och av mig för DAUM:s räkning. En sammanfattning av mitt föredrag finns som en artikel i detta nummer av Kattan, s. 17.

De kulturhistoriska museerna i Sverige har ett nätverk för samtidsinriktad insamling, dokumentation och forskning (Samdok), vilket består av ett antal arbetsgrupper, s.k. pooler, varav en för samiskt

På vandring i Ammarnäs. Foto Susanne Idivuoma.

liv. I den samiska poolen ingår representanter för Åjtte Fjäll- och samemuseum, Norrbottens museum, Västerbottens museum, Nordiska museet, Etnografiska museet, Kulturmötesgruppen, Samernas Riksförbund och DAUM (undertecknad). Poolens håller två möten per år, ett årsmöte och ett temamöte. Årsmötet fyller en viktig funktion som informations-spridare, där pågående projekt och aktuella frågeställningar diskuteras. Årets temamöte handlade om rättsprocesser kring renbetesrätten, och hölls i Umeå hos Samernas Riksförbund, där förbundsdirektör Malin Brännström informerade om markprocessernas bakgrund och konsekvenser. Vi diskuterade om och hur arkiven och museerna skulle kunna doku-

mentera sådana ofta komplicerade händelser i samtiden.

Jag och Staffan Lundmark deltog på seminariet ”Styrking av samisk språk och identitet med vekt på Helgeland och Västerbotten” i norska Hattfjeldal i slutet av januari 2006. Seminariets tema var vitalisering av samiskt språk och kultur och arrangerades av Høgskolen i Nesna, sameskolorna i Tärnaby och Hattfjeldal, Mosjøen videregående skole samt samiska kulturcentret i Hattfjeldal, Sijte Jarne. Föredragen handlade bl.a. om det sydsamiska språkets ställning, om traditionell kunskap inom språk och duedtie (konsthantverk) såväl som nydanande konst, musik och teater, om samernas ställning vad gäller rättsliga frågor och samisk forskning i Sverige. Jag och Staffan fick också möjlighet att berätta lite om arkivet och våra samiska samlingar. Närmare 40 institutioner och organisationer var representerade på seminariet.

Det var något kortfattat om den samiska verksamheten, och jag önskar att det nya året innebär många nya möten med människor och fler spännande bidrag till våra samlingar!

Susanne Idivuoma
Forskningsarkivarie med samisk inriktning

Rast vid torvkåta i trakten av Ammarnäs. Foto Susanne Idivuoma.

Arkivens dag 2006

Arkivens dag är ett årligt återkommande evenemang som alltid infaller den andra lördagen i november. År 2006 var temat för arkivens dag mat och dryck i arkiven. Under dagen ställde arkiven i Umeå ut material på Västerbottens museum, och besökarna kunde titta på exempel ur arkivens samlingar. Staffan Lundmark och Susanne Odell representerade DAUM, och med sig hade de bland annat godbitar ur den gastronomiska samlingen på DAUM. Under dagen fanns det även möjlighet för besökarna att byta recept i ”receptbytarhörnan” eller lyssna på något av de föredrag som hölls i Bio Abelli. Etnologen Kurt Genrup berättade om mattraditioner och Ella Nilsson, en av landets främsta förespråkare för den norrländska matkulturen, talade bland annat om länets mat-råvaror.

Forskningsarkivarie Susanne Odell

Intresserade besökare vid DAUM:s utställning, bl.a. Egil Johansson, här i samspråk med Sonja Alander vid bordsänden. Foto Susanne Odell.

Notiser:

Mitt accessarbete

Mitt accessarbete på DAUM har under det gångna året handlat om att hjälpa till med de samiska samlingarna. Några av de saker jag gjort har varit att skanna dokument och omvandla bl.a. Israels Ruongs magnetiska rullband till digitalt format.

På DAUM finns även fem notböcker som Karl Tirén skrivit. Notböckerna innehåller 590 samiska jojkar och melodier. En del av dessa noter har också texter, som jag renskrivit, och som nu finns att läsa i vår databas.

Karl Tirén var 1914 på resa i Jokkmokks fjällvärld där han kom att träffa Nila Ribbja. Ribbja, född 1837, jojkade för honom 34 stycken såväl personjojkar som djurjojkar och jojkar med mytologiska teman. Några av jojkarna var från samiska bröllop.

En av dessa jojkar kan jag inte glömma och de kunde inte Nila Ribbja heller. Han hade på 1860-talet i Jokkmokk, hört en bruds förtvylade och tårfyllda jojk när hon tvingades gifte sig mot sin vilja. Så har lyder texten till denna förtvylade jojk: *Tjerrut go Tjerrut kalku ko likpit nagem mu go tasäh 'gråta, gråta skall jag då ni tvingar mig'.*

Marica Blind
Accessanställd projektassistent

Ur Sara Sarris-Hansegårds samling

I DAUM:s samlingar finns en samling material efter Sara Sarri-Hansegård. Hon arbetade som femton-åring som piga hos Johan Tuuri i Lahtiluokta, norr om Torneträsk. Så här berättar hon om när hon följde Tuuri till Kiruna.

”Jag var hos Tuuri flera månader. När sommaren kom sade Johan en dag att vi skulle fara till Kiruna. Jag fick naturligtvis be om lov från föräldrarna att få resa. Det ville inte alls att jag skulle resa till stan med Tuuri. En dag for far till Kiruna och vid hemkomsten talade han om att han hade skaffat logi åt mig hos familjen Granath i Kiruna, om jag nu överhuvud taget skulle få resa. Jag var oerhört rädd att de likväl skulle säga nej. Men jag fick resa. Villkoret var dock att Tuuri skulle föra mig till Granath varje kväll och hämta mig därifrån på morgonen. Jag skulle inte ränna omkring ensam i stan. Det förbjöd far och mor.

Vi kom till Kiruna och jag hade mycket roligt. Men jag vet fortfarande inte var vi var i stan och vilka vi besökte. Vi åt två gånger om dagen på ett ställe som kallades Ångköket och där var maten utmärkt god. Tuuri hade många bekanta i stan, bara så kallat herrskapsfolk”.

Texterna av Sara Sarri-Hansegård är skrivna på Nordsamiska men är översatta till svenska av Inger Paine.

Marica Blind
Accessanställd projektassistent

Samiska kvinnor i samlingarna

Under Samiska veckan i Umeå och i samband med Internationella kvinnodagen 2006 hölls ett seminarium på Västerbottens museum med temat "Samiska kvinnor i arkiv och samlingar". Den här artikeln är ett sammandrag av mitt föredrag om de värdefulla samlingar efter samiska kvinnor som finns bevarade på DAUM.

För att nämna några exempel har vi i samlingarna ett antal inspelningar med Elisabeth Stinnerbom från Borkan, Vilhelmina, född 1901. Hon blev intervjuad under 1980-talet av prof. em. Olavi Korhonen och även av Axel och Stina Fjällström från Vilhelmina. Elisabeth berättar bl.a. om barndomen och renskötseln, om sitt yrkesliv som lärare, om mattraditioner och fiske, sagor och sägner, om jojk och folkmedicin, rovdjur och Tjernobylyckans konsekvenser för samerna. I en av intervjuerna berättar hon om barnuppfostran och kvinnans arbete i renskötseln. Ur bandprotokollet kan man läsa följande:

"Kvinnans roll: stort ansvar. Ett ungt par hade vanligen inte råd att leja någon, utan man turades om att vakta renarna. Man vaktade hjorden från mitten av juli och hela augusti i två lag, som vaktade två dygn i sträck. Man sov inte under vakten. Uppgifterna bestod också i att märka djur och försöka styra hjorden när den ansattes av mygg. När Elisabeth och hennes bror kom hem från vakten, lade sig brodern att sova, medan Elisabeth skulle göra i ordning kaffe, sätta på grytan etc. Kvinnans uppgifter nuförtiden är att delta vid skiljningar, köra bil m.m., medan de förr fick risa kåtan, hugga ved, sköta barn och laga mat. Barnen fick tidigt uppgifter att göra. När Elisabeths far var hemma skötte han matlagning och servering. Elisabeths mor köpte symaskin år 1909. Systrarna fick lära sig att sy kläder och skor. Att brodera med pärlor sågs av de äldre som fåfängt arbete, så det gjorde flickorna när andra sov. Elisabeths far steg upp 03.00. Han, mor och sönerna sov en stund på dagen. Pojkarna fick lära sig att laga nät, men inte flickorna. Fisken rensades när den var nyupptagen innan man bar hem den. Man använde klövjekorg (gajsa). Far skötte saltningen av kött och fisk. Hade man inte kåtastänger med sig, högg mannen sådant medan

kvinnan samlade ris. Sedan reste man kåtan gemensamt. Föräldrarna beslutade gemensamt i ekonomiska frågor, men fadern hade hand om pengarna efter gammal sed. De talade inte om fars eller mors renar, utan renarna var gemensam egendom. Mannens arbete: skidtillverkning." (BD 3734)

Efter Axel och Stina Fjällström från Vilhelmina har vi ett trettiotal inspelningar, främst från Tärna och Vilhelmina socknar och gjorda med sagesmän födda kring sekelskiftet. I en inspelning berättar Elisabeth Stinnerbom om lapps kattelandens utbredning förr i tiden. Det fanns 39 lapps katteland i trakterna av Vilhelmina och Åsele socknar, varav några sträckte sig ända ner mot Örträsk. Hennes anfader sålde sitt gamla lapps katteland för 50 riksdaler och köpte ett nytt vid Risjetjahke (Risfjället).

Förutom folkminnen finns även prov på ordsamlingar efter samiska kvinnor. Här är språkforskaren Nils Moosbergs ordsamlingar från Tärna socken ett utmärkt exempel. Under somrarna 1917 och 1918 upptecknade han ca 3000 ord vardera med Sara Andersdotter, född 1844 i Ullisjaur men bosatt i Björkvattnet, Tärna, samt Anna Magdalena Persdotter, född 1842 i Fjällsjö, men då bosatt i Boksjön.

Vi har också ett åttiotal inspelningar efter Inger Egermyr-Blind, som var anställd på DAUM under 1980-talet. Inspelningarna är till mesta del gjorda i trakterna av Kiruna, Karesuando, Gällivare, Jokkmokk och Tärna. Hennes intervjuer gjordes på nord-samiska och främst med renskötande män födda kring sekelskiftet fram till 1920-talet. De berättar om barndomen och renskötselns utveckling, skolgången och kristendomens påverkan, kommunikationer och turismens utbredning, Andra världskrigets konsekvenser och nödår i renskötseln, om ekonomisk och teknisk utveckling med skotern, vattenkraften, vägväsendet och järnvägen. I en inspelning berättar Margareta Ponga från Mertajarvi, född 1896, om flyttvägarna till norska kusten förr i tiden, till Överbygd i Målselvs kommun och Tromsdalen.

Vi har även Karl Tiréns efterlämnade skriftliga samlingar av brev, notböcker och korrespondens från 1910-talet. Han hade många kvinnliga infor

manter, däribland Maria Persson från Arjeplog som han upptecknade ett åttiotal jojkar efter. En annan kvinna Tirén stiftade bekantskap med var Katarina Clemens Granvall från Malå, som tillsammans med sin make Henrik Granvall delade med sig av ett trettiotal jojkar. Även Kristina Johansson från Sorsele, jojcade ett tjugotal jojkar för Tirén. Han noterar också i notboken att hon är piga till Lars Israelsson i Björkfjällen.

Det finns givetvis många fler fina exempel på samlingar efter samiska kvinnor som inte ryms med

i den här sammanställningen. Jag vill dock avsluta med lite statistik i jämförbarhetens tecken. Vad gäller fördelningen av samlingarna har DAUM uppskattningsvis 7 000 inspelningar gjorda med män, jämfört med ca 3 000 med kvinnor. I de skriftliga samlingarna har vi över 3 000 uppteckningar gjorda av eller med män och ca 2 000 av eller med kvinnor. Kvinnorna har tråkigt nog inte fått komma till tals riktigt lika ofta som männen, men just därför är det extra spännande att lyfta fram kvinnornas berättelser i våra myllrande samlingar.

Susanne Idivuoma

Notiser:

570 inspelningar gjorda av professor emeritus Olavi Korhonen

Under 2006 har Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå fått möjlighet att förvärva närmare 600 inspelningar gjorda av professor em. Olavi Korhonen. Inspelningarna är intervjuer gjorda med främst samer och språket är svenska och samiska. C:a två tredjedelar av inspelningarna är gjorda i slutet av 1960-talet och under 1970-talet, och där finns inspelningar från Nordnorge, norra Sverige och Finland. Korhonen har själv sammanställt inspelningsprotokoll till en stor del av de äldre inspelningarna. De övriga inspelningarna är gjorda i början av 1980-talet i norra Sverige.

Nu återstår arbetet med att avlyssna och registrera inspelningarna i arkivets databas.

Angelica Lindgren

Ny webb-plats

Institutet för språk och folkminnen har byggt upp en ny webb-plats. Adressen är densamma som tidigare, www.sofi.se, och DAUM:s sidor når man genom att klicka på "Läs mer" under DAUM:s rubrik i högermarginalen. Välkommen på besök!

Bokgåva från Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund

Från vårt systerarkiv i Lund har DAUM fått inte mindre än 104 särtryck och ett tjugotal böcker inom ämnena dialektologi och ortnamnsforskning. Det blir ett fint tillskott till DAUM:s bibliotek och växande särtryckssamling.

Harald Fors ger ut sina memoarer

DAUM:s medarbetare genom åren, **Harald Fors**, har under 2006 publicerat första delen av sin självbiografi. Denna första del som heter **Ligg på ohågan : mina öden och äventyr – som jag minns dem**, handlar om barndomen och ungdomstiden i Västerbotten och om de första resorna ut i världen. Berättelsen börjar i Stockholm där Harald föddes. Han blev sedan adopterad av Sigfrid och Emma Hedman i Långsele by i Örträsk socken.

I boken får vi ta del av Haralds minnen från skolgången, om arbetet i skogen och i flottningen, om slätter, om olika gårdfarihandlare och luffare, om tiden som getarpojke m.m.

Vi som känner Harald Fors och hört honom berätta om sina resor runt om i världen, vid kaffebordet här på DAUM, ser också fram emot del två av självbiografien där han berättar om sitt liv som elektronikingenjör, ett arbete som tog honom på resor till Australien, Nya Zeeland, Indonesien, Nya Guinea och Iran.

Harald Fors har i DAUM:s skriftserier under 1980-talet givit ut böckerna Ordbok över Öre-Långselemålet – en svensk dialekt i södra Lappland + register till ordboken, samt Folkmålsberättelser från Västerbottens inland – inspelningar från Örträsk socken.

Angelica Lindgren

Bokdonationer till DAUM

För två år sedan skänkte professorn i etnologi Kurt Genrup, Umeå, en större boksamling i företrädesvis etnologiska ämnen till DAUM. I våras utökades DAUM:s bibliotek ytterligare genom bokgåvor från vår före detta arkivchef Jan Nilsson, numera bosatt i Kungsbacka. För dessa tillskott tackar vi varmt.

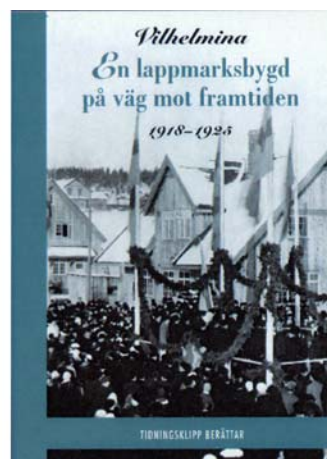
Vilhelmina. En lappmarksbygd på väg mot framtiden

Under den titeln utgav Vilhelmina kommun i samarbete med DAUM senvintern 2006 en materialsamling bestående av samtliga tidningsartiklar och notiser publicerade i Västerbottens-Kuriren, med innehåll hämtat från Vilhelminabygden, under tidsperioden 1900–1925. Resultatet blev mycket lyckat. De två banden är samlade i ett fodral, och omfattar närmare 1000 sidor beskrivning av utvecklingen av en bygd, under dess mest expansiva period.

Under hösten 2006 fattade kommunalfullmäktige i Vilhelmina det glädjande beslutet att ge ut motsvarande sammanställningar även för tiden 1926–1950. DAUM har sin givna plats i projektet och kommer förstås att medverka även vid det fortsatta utgivningsarbetet.

Så nu sitter Martin Lauritz, som var med och initierade iden med utgivningen, och läser VK och skriver ut artiklar – ett fantastiskt arbete han utträttar!

Nästa tidsavsnitt, som kommer att omfatta 2–3 band, planeras utkomma under senhösten 2007.

De två våren 2006 utgivna volymerna omfattar tidsperioderna 1900–1917 respektive 1918–1925, sammanlagt närmare 1000 sidor! Böckerna är förpackade i ett fodral och paketet kostar 400 kr. inkl. moms. Bokpaketet kan beställas från DAUM. Kontaktuppgifter finns på baksidan av Kattan.

Israel Ruongs rullband – en resa in i 1900-talets samiska liv

På Institutet för språk och folkminnen finns en samling rullband inspelade av Israel Ruong. Under 2006 har delar av dessa band lånats upp från Fonogramenheten (FE) i Uppsala till DAUM för digitalisering. Rullbanden som innehåller ett värdefullt samiskt samhälls- och humanistiskt-vetenskapligt material håller nu på att omvandlas till digitala ljudfiler.

Språkforskaren och etnologen Israel Ruong förstod tidigt värdet i att använda inspelningsteknik för att bevara prov på det samiska språket. De aktuella banden är inspelade från 1950-talet och framåt och den största delen av inspelningarna har Ruong gjort tillsammans med andra, t.ex. Björn Collinder, professor i finsk-ugriska språk i Uppsala, och folkhögskoleläraren Nils-Erik Spiik. Rullbanden är inspelade i hela det samiska området, och alla samiska huvuddialekterna finns representerade. Det finns även band där informanterna talar svenska och norska.

Inspelningarna är gjorda på de samiska språken och handlar mest om livsberättelser men även om

samiska sagor. Bland de sagor som berättas finns historier om Stallo och om Guottalm, de mystiska ljudet som förebådade döden. Många av informanterna är även skickliga jojkare så mellan de talande orden ryms jojkar från olika delar av Sapmi, både välkända och sådana som informanten skapat själv. I de askar som rullbanden ligger bevarade i kan man förutom rullbanden även finna information från de aktuella inspelningstillfällena nedskrivet av Ruong. Jag har även funnit tre fotografier tagna under en inspelning i Arjeplog.

Israel Ruong.
Foto Olavi Korhonen.

Israel Ruong var föddes 1903 i Harrok i Arjeplogs fjällbygd. Hans föräldrar var samiska nybyggare. Efter det att hans föräldrar och två av syskonen avled i spanska sjukan 1920 fick han huvudansvaret för de kvarvarande sysko

nen. Som barn talade han främst samiska men när han var i de övre tonåren började han studera svenska på distans, detta gjorde han samtidigt som han var rendräng hos sin farbror och arbetade hemma på nybygget. Efter svenskstudierna utbildade han sig till folkskollärare och sedan fortsatte han även med sina studier på gymnasienivå. År 1934 tog han studentexamen.

Efter studentexamen kom han att fortsätta studera vid Uppsala Universitet och några år senare kunde han ta en fil. kand-examen i geografi, pedagogik och finsk-ugriska språk. Ruong blev 1944 den första samens som kom att disputerat vid Uppsala universitet, och det gjorde han med en avhandling om samiskan i Piteå lappmark. År 1969 blev han professor i lapska språket och lapsk etnologi. Vid sidan av sin akademiska karriär var han även ordförande för Svenska Samernas Riksförbund (SSR) 1959–67 och redaktör på tidningen Samefolket (1959–73). För övrigt arbetade Ruong även under några år på 1940-talet på Uppsala landsmåls- och folkminnesarkiv (ULMA).

Några av de band, som nu digitaliseras vid DAUM finns att läsa som artiklar i Samefolket. En av dessa är den drygt 40 minuter långa intervjun med Henrik Gustafsson Simma från Lainiovuoma sameby i Kiruna kommun. Intervjun är gjord, enligt Ruongs egna ord på rullbandet, i innerkammaren i Simmas hem i Idivuoma. Som assistent vid inspelningen hade han nomadskolläraren Karl Evert Johansson. Inspelningen gjordes den 29/5 1960 och i Samefolket nr 10–11 samma år kunde man läsa om Simma och om hur han på en Karesuando-samisk dialekt berättar bland annat om hur man flyttade till sommarvistet Råstovuobmi, i Rostada-

Israel Ruong i samspråk med samer i högtidsdräkt.
Foto: Olavi Korhonen.

len, Troms fylke, i Norge, före 1919 års samekonvention.

Ruong intressen för de samiska dialekterna har satt sina spår i inspelningarna. Vid en avlyssning av banden kan man märka detta intresse när han testar ord från andra samiska dialekter på informantens egen dialekt. Utöver att ”testa” samiska dialekter mot varandra så kartlägger han även det samiska språket. Ett exempel på detta är de band som Ruong spelat in i samarbete med Norsk Folkmuseum. I Olderbukten strax norr om Alta i Finnmark, Norge, berättar en informant om samiska namn på havsfiskar. Ruongs intresse för samiska dialektord har idag ett högt värde eftersom det då och då kommer in förfrågningar om äldre bortglömda ord t.ex. sydsamiska åldersbenämningar på renar.

Arbetet att digitalisera banden påbörjades under 2006 och kommer även att fortgå under 2007. Den som vill veta mer om banden kan kontakta forskningsarkivarie Susanne Idivuoma vid DAUM.

Marica Blind
Accessanställd projektassistent

Källor:

Wickman, Bo: *Israel Ruong 80 år*, Oknytt, nr 1–2, Umeå, 1983.

Korhonen, Olavi: *Israel Ruong som språkforskare*, Oknytt, nr 1–2, Umeå, 1986.

Fjällström, Phebe: *Israel Ruong som etnolog*, Oknytt, nr 1–2, Umeå, 1986.

Nekrolog: *Israel Ruong död – En av de svenska samernas främsta ledare och talesman*, Dagens nyheter, Stockholm 1986-04-09.

Nekrolog: *Dödsfall – Israel Ruong*, Norrbottens Kuriren, Luleå 1986-04-09.

Svenskt biografiskt lexikon: Ruong, Johan Israel, band 1–31, 1998.

Park, Gustav: *Israel Ruong – fil.doktor*, Samefolkets egen tidning, Uppsala, nr 4 1943.

Wickman, Bo: *Israel Ruong 1903–1986*, Svenska landsmål och Svenskt Folkliv, Uppsala, 1986.

Ettor och nollor

Under en lång tid har nya lagringsformer kommit och gått. Vi har sett både LP-skivor och 8mm film bli ersatta med nya moderna varianter. Fram till en viss punkt längs tidsaxeln har dessa typer av lagringsmedia liknat varandra och det har ofta gått bra att överföra innehållet från den ena till den andra men vid denna punkt trädde plötsligt en ny aktör in i bilden. Digital lagring, ettor och nollor istället för steglösa kurvor och vågor. Det första digitala mediet som slog igenom var CD-skivan, men bytet från LP till CD var nog inte en särskilt stor affär för de flesta. Nu börjar dock den digitala världen bli allt mer påtaglig och svår att fly undan. Nu ska allt som kan gestaltas genom ljud och bild vara digitalt: foton, dokument, musik och film.

Men vad händer med allt gammalt som inte består av ettor och nollor? Jo givetvis måste vi ta med oss detta in i den nya världen. Att lagra saker digitalt har sina klara fördelar såsom att det aldrig åldras. Digitalt papper gulnar inte och ljudet på en LP-skiva som ligger i datorn kommer inte att spraka mer om tio år, eller hundra år för den delen. Vi kan även publicera vad vi vill över hela världen samtidigt på bara några sekunder. Visst är det fantastiskt? Men är det verkligen bara guld och gröna skogar? Tyvärr är svaret Nej med stort N.

För det första måste någon veta hur allt det digitala fungerar och för det andra är det ett otroligt omfattande arbete att skanna in alla gamla böcker och övertala alla LP-skivor att de kommer att trivas bättre på en hårddisk. Utöver detta så ökar hela tiden utrymmeskraven och nya större hårddiskar blir ett ständigt behov.

Det finns tyvärr även en väldigt dystert och mörk aspekt att tänka på. Säkerhet.

Det krävs inte alls något så kraftigt som en brand för att totalförstöra hela musiksamlingen eller alla

fotoalbum, det räcker gott och väl med en liten kortslutning någonstans i datorn så att hårddisken får sig en elektrisk smäll, eller varför inte ett blixtnedslag två km bort. Förutom ren fysisk otur finns även virus och annat elände. Att ta upp detta i fikarummet på ett arkiv är att med omedelbar verkan kasta ut den goda stämningen genom fönstret och sedan stampa på den, men det är något som ändå är nödvändigt att alltid ha i åtanke.

Som tur är ligger DAUM väldigt bra till på den digitala säkerhetsfronten med bland annat kraftiga brandväggar, viruskydd och skydd mot överspänningar från blixtnedslag samt strömavbrott. Det gör heller inget om en hårddisk i servern går sönder då servern klarar sig utmärkt utan en av hårddiskarna och om mot förmodan flera hårddiskar skulle ge upp på samma gång har vi ändå dagsfärska *backuper* på all data.

Förutom att säkerheten är viktig är det också viktigt att ny teknik inte bromsar arbetet utan håller någorlunda jämna steg med insamlingen av material.

För att med god säkerhet kunna fortskrida med oavbruten digitalisering och arkivering i högt tempo, har vi i år införskaffat ett hårddiskskabinett på 14x300GB, en UPS, en extra backupdisk på 2TB samt ett rack på hjul att stoppa allting i.

Nu har jag återgett en liten del av vad jag sysslar med och vilka tankar som kan strömma genom min *biologiska* hårddisk en dag på arkivet.

Till sist en liten uppmaning! Har ni skaffat en ny häftig digitalkamera? Se till att ta backup med jämna mellanrum så inte alla foton är försvunna en vacker dag, men var för den skull inte rädd för den nya tekniken.

Patrik Larsson
Accessanställd datatekniker på DAUM

01001110 11100100 01001101 10010110 00011011

SKRIFTER UTGIVNA AV DIALEKT-, ORTNAMNS- OCH FOLKMINNESARKIVET I UMEÅ

Serie A. Dialekter

1. **Evert Larsson och Sven Söderström**, Hössjömålet: ordbok över en sydvästerbottnisk dialekt / på grundval av Evert Larssons samlingar; utarbetad av Sven Söderström. - 2. uppl. 1980. **Pris 85:-**
2. **Algot Hellbom**, Äldre källor till Medelpads bygdemål. 1981. **Pris 40:-**
3. **Olavi Korhonen**, Samisk-finska båttermen och ortnamnselement och deras slaviska bakgrund : en studie i mellanspråklig ordgeografi och mellanfolklig kulturhistoria. 1982. **Pris 40:-**
4. **Magdalena Hellquist**, Abraham Abrahamsson Hülphers och folkmålen i Westerbotten : ett bidrag till dialektstudiets historia. 1984. **Pris 30:-**
5. **Harald Fors**, Ordbok över Öre-Långselemålet : en svensk dialekt i södra Lappland. 1984. **Pris 85:-**
6. **Harald Fors**, Register till Ordbok över Öre-Långselemålet : en svensk dialekt i södra Lappland. 1985. **Pris 40:-**
7. **Folkmålsberättelser från Västerbottens inland** : inspelningar från Örträsk socken / utskrivna och kommenterade av Harald Fors. 1986. **Pris 40:-**
8. **Margareta Svahn**, Finnskägg, tåtel och sia : om folkliga namn på gräs. 1991. **Pris 125:-**
9. **Staffan Wiklund**, Våtmarksord i lulemålen : en ordgrupp sedd ur informant- och intervjuarperspektiv. 1992. **Pris 125:-**
10. **Jan-Olov Nyström**, Ordbok över lulemålet : på grundval av dialekten i Antnäs by, Nederluleå socken. 1993. **Pris 125:-**
11. **Åke Hansson**, Nordnorrländsk dialektatlas. 1. Text. 2. Kartor. 1995. **Pris 170:-**
12. **Astrid Lundgren**, Ordbok över Nysättramålet : en nordvästerbottnisk dialekt. 1997. **Pris 220:-**
13. **Asbjørg Westum**, Ris, skåver och skärva : Folklig kategorisering av några barnsjukdomar ur ett kognitivt perspektiv. 1999. **Pris 145:-**

Serie B. Namn

1. **Nordsvenska ortsboöknamn** / sammanställda av Lars-Erik Edlund. 1984. **Pris 105:-**
2. **Lars-Erik Edlund**, Studier över nordsvenska ortsboöknamn. 1985. **Slutsåld**
3. **Else Britt Lindblom**, Studier över önamnen i Luleå skärgård. 1988. **Pris 105:-**

Serie C. Folkminnen och folkliv

1. **Phebe Fjellström**, Väckelsen, folkmusiken och folkrörelserna. 1981. **Pris 30:-**
2. **Visor i västerbottnisk tradition** / i urval av Alf Arvidsson. 1981. **Slutsåld**
3. **Alf Arvidsson och Tone Dahlstedt**, Vitra och bäran : två studier i norrländsk folketro. 1983. **Slutsåld**
4. **Alf Arvidsson**, Arbetslivets folketro : en sammanställning av traditionsmaterial från Övre Norrland. 1986. **Pris 40:-**
5. **Carl Johansson**, Mujto : minnen från jägar- och fiskartiden och den gamla renkonstens dagar. 1989. **Slutsåld**
6. **Slatta fra Västerbottn** : 415 spelmanslåtar från Västerbotten / samlade och kommenterade av Siw Burman och Gunnar Karlsson. 1987. **Slutsåld**
7. **Magdalena Hellquist**, Bättre grå kaka än ingen smaka : ordspråk och talesätt i Övre Norrland. 1986. 2. översedda uppl. 1995. **Pris 125:-**
8. **Albin Edlund**, Vårleden : minnesbilder från Holmön. 1991. **Pris 85:- hft., 120:- inb.**
9. **Olof Petter Pettersson**, Nybyggares dagliga leverne. 1999. **Pris 250:-**
10. **Irene Nilsson**, Det som en gång var...: Ett småbrukarår i södra Lappland. 2004. **Pris 150:-**
11. **Edvin Brännström**, Äldre jakt- och fångstmetoder i en Norrbottenssocken. 2006. **Pris 150:-**
12. **Slatta fra Västerbottn** : 415 spelmanslåtar från Västerbotten / samlade och kommenterade av Siw Burman och Gunnar Karlsson. 2. uppl. 2006. **Pris 210:-**

Serie D. Meddelanden

1. **Tone Dahlstedt och Barbro Holmgren**, Nordfinska evakueringen till Skelleftebygden 1944-1945 : de finska "koflickornas" vistelse i Sverige. 1979. **Pris 10:-**
2. **Pirjo Rissanen**, Samiskt fältarbete. 1981. **Slutsåld**
3. **Lillian Rathje**, Norrländsk folkmedicin : sammanställning av folkmedicinskt arkivmaterial. 1984. **Slutsåld**
4. **Sameland i förvandling**. 1986. **Slutsåld**
5. **O. P. Pettersson**, Lapplandsforskaren : fem föredrag. 1994. **Pris 65:-**
- 6A-B. **Vilhelmina – en lappmarksbygd på väg mot framtiden**. 2006. **Pris 400:-**

Serie E. Växtnamn

1. **Aspekter på växtnamn**. 1997. **Pris 125:-**
2. **Gustav Fridner**, Folkliga växtnamn i Västerbotten / Redigerad av Sigurd Fries, Jan Nilsson och Margit Wennstedt. 1999. **Pris 170:-**

Serie F. Musikliv

1. **Gunnar Ternhag**, Jojksamlaren Karl Tirén. 2000. **Slutsåld**
2. **Alf Arvidsson**, Från dansmusik till konstnärligt uttryck: framväxten av ett jazzmusikaliskt fält i Umeå 1920-1960. 2002. **Pris 160:-**

ÖVRE NORRLANDS ORTNAMN

Ortnamnen i Norrbottens län

- 3A Bodens kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1987. **Pris 85:-**
- 5 Haparanda kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1992. **Pris 125:-**
- 7A Kalix kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1980. **Pris 40:-**
- 7B Kalix kommun : naturnamn / av Gunnar Pellijeff. 1985. **Pris 65:-**
- 9A Luleå kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1990. **Pris 85:-**
- 11A Piteå kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1988. **Pris 85:-**
- 13A Överkalix kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1982. **Pris 40:-**
- 14 Övertorneå kommun : bebyggelsenamn / av Gunnar Pellijeff. 1996. **Pris 125:-**

Ortnamnen i Västerbottens län

- 14A Vännäs kommun : bebyggelsenamn / av Claes Börje Hagervall. 1986. **Pris 65:-**

ÖVRIGA UTGIVNINGAR

Kattgöbben Mormoras : saga på Ume-/Sävarmål. Texthäfte. **Pris 40:-**

Kattgöbben Mormoras : sagan inläst av Filip Gerhardsson på CD/kassett. **CD 120:-, kassett Pris 80:-**

Filip Gerhardssons skrönor. 10 CD eller kassetter. **Pris 100:-/kassett, 120:-/CD**

Tomas Fischer Trio. CD med Umeås jazzprofiler. **Pris 150:-**

Senna tala ve... – dialekter från Västerbotten. 1 CD. **Pris 75:-**

DAUM-Katta : nyhetsblad. Nr. 1(1994) -. 1-2 nr/år. **Gratis**

Institutet för språk och folkminnen

DIALEKT-, ORTNAMNS- OCH FOLKMINNESARKIVET I UMEÅ (DAUM)

Länsmansvägen 5, 904 20 UMEÅ,

Telefon expedition 090-13 58 15

Telefax 090-13 58 20

daum@sofi.se

www.sofi.se/daum

Arkivchef 13 58 16 , Förste forskningsarkivarie 13 58 18

Forskningsarkivarier 13 58 17 (samiska), 13 65 63 (musik), 13 65 33 (datorer);
13 58 52 (fonogram), 13 58 53 (assistenter)